

„Amikor az értékelés során pereskedés felmerül, a jogi összefüggésrendszer (törvények, esetjog, bírósági iránymutatások stb.) alapos megértése elsőrendű fontosságú.”

[Shannon Pratt: Üzletértékelés (366. oldal)]¹

Joggyakorlat elemzés – Szakértői bizonyítás – Szakértői kompetencia

Társasági üzletrész értékelése házastársi vagyoni perekben

Bevezetés

A tanulmányban a szerző a Kúria Polgári Kollégium joggyakorlat-elemző csoportja „Hiányosságok a szakértői bizonyítással összefüggő egyéb kérdésekben”² című témaköréhez, illetve az Alapvető Jogok Biztosának „Az igazságügyi szakértői tevékenységről” szóló jelentésében³ feltárt problémákhoz igyekszik szakértői álláspontját kifejteni. A vagyoni perekben az elmúlt huszonöt évben a korábbiaktól eltérő, új típusú vagyonelemek, többek között olyan vagyoni értékű jogok jelentek meg, mint például a társasági üzletrész, mely újabb átfogó ismeretek megszerzésére készítette (volna) e vagyonelemek értékelésével foglalkozó igazságügyi szakértőket. A tanulmány házastársi vagyoni perekben, a címben megjelölt témakörökkel összefüggésben három Kúriai elvi határozat⁴ és tizenkilenc Kúriai, illetve másodfokú bírósági eseti döntésben⁵ említett igazságügyi szakértői közreműködés elemzését, valamint több vagyoni perben szerzett személyes szakértői részvétel tízéves tapasztalatait dolgozta fel. Praktikussági okokból e tanulmány keretei között a gazdasági jellegű jogvitákban felmerülő specifikus problémák témaköre – mint például a névhasználati jog, a márkanév, a praxisjog, goodwill, lízingek, akvizíciók stb. értékelése – nem kerül tárgyalásra, habár az itt leírásra kerülő alapfogalmak, értékdefiníciók és az említett értékelési módszerek általános érvényűek.

1. A korszerű szakmai ismeret követelményeinek alapvető tényezői

A Kúria Polgári Kollégiumának idézett álláspontja szerint „a szakértői vélemény a bíróság ítéletét megalapozó, olyan objektív és egzakt bizonyítási eszköz, amely általában közvetlenül és nagymértékben kihat a bíróság érdemi döntéseire.”⁶ és véleményem szerint a per befejezésének időpontját is jelentősen befolyásolhatja. Mindebből következően nem lehet kétséges, hogy a szakértő szakmai felkészültsége, szakirodalmi jártassága és rendszeres szakmai továbbképzése kiemelkedő jelentőséggel bír. A tudomány aktuális állásának ismerete, illetve a korszerű szaktudás elsajátítása és alkalmazása az igazságügyi szakértő számára törvényben megfogalmazott kötelezettség. A szakirodalom bővebb ismertetése – a terjedelmi korlátok miatt – ennek az írásnak nem lehet tárgya. Az itt megfogalmazott néhány mondatban mindössze szakértő társaim érdeklődését szeretném felkelteni a téma iránt. A vállaltértékelés korszerű szakmai ismereteit – más szakterületekhez hasonlóan – az alapvető

¹ Shannon Pratt: Üzletértékelés Kossuth Könyvkiadó 1992. (366. oldal)

² Kúria Polgári Kollégium: Összefoglaló vélemény A perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlata IX/4. alfejezet (52-53. oldal)

³ Alapvető Jogok Biztos: AJB-7766/2013. számú jelentés

⁴ forrás: www.birosag7.webgrafika.hu/elvi-birosagi-hatarozatok (letöltve 2014. március)

⁵ forrás: www.birosag.hu/ugyfelkapcsolati-portal/anonim-hatarozatok-tara (letöltve 2014. március)

⁶ Kúria Polgári Kollégium: Összefoglaló vélemény A perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlata IX/4. alfejezet (52. oldal)

jelentőségű szakirodalmak reprezentálják. Az alapvető művek közül egyet mindenképpen szükségesnek tartok kiemelni. A vállalatértékelés elsődlegesen Bélyácz Iván Befektetés-elmélet⁷ című átfogó munkájának elsajátítását teszi szükségessé. Továbbá a tudomány aktuális állásának megfelelő korszerű szakmai ismereteket, eljárásokat és alkalmazható számítási módszereket az a mintegy hat-hétezer oldalnyi magyar nyelvű szakirodalom (benne e tárgyban megjelent PhD értekezésekkel) képviseli, mely az elmúlt 10-15 évben magyar, illetve külföldi szaktekintélyek műveiben hazánkban megjelent.

Álláspontom szerint a szakirodalom teljes körű ismerete mellett kiemelkedő jelentőséggel bír a tőkepiacokon – különösen a New York-i tőkepiacon⁸ – forgó részvények árfolyamelemzése, azaz milyen értékmérő tényezők és fundamentumok mozgatják egy-egy cég piaci értékét. Egyúttal az árfolyamelemzés lehetőséget ad az értékelő táblázatok tesztelésére és továbbfejlesztésére is. Továbbá, a bevezető elején levő szakirodalmi idézet szerint nélkülözhetetlen e tárgykörben megjelent jogszabályi, jogirodalmi, illetve bíróságok eseti döntéseiben megjelenő állásfoglalások ismerete is. A fentiekből láthatóan a vállalatértékelés multidiszciplináris szakterület. Meglehetősen szerteágazó, tekintélyes terjedelmű szakirodalmi, illetve jogi ismereteket, rendszeres tőkepiaci elemző munkát és nem utolsósorban intenzív információ-technológiai alkalmazásokat igényel.

2. Az alapfogalmak megjelenése a bíróságok eseti döntéseiben és a szakirodalmakban

Egyértelműen ki kell jelenteni, hogy az alapfogalmak tetszés szerinti, illetve a szakirodalmaktól eltérő egyéni értelmezése egyetlen szakterületen sem megengedett, tehát a vagyonegyeztetés - vállalkozásértékelés szakterületen sem lehetséges. Az elemzett jogesetek egyértelműen rámutatnak arra, hogy a szakértők alapfogalmi ismeretei túlnyomó többségben hiányosak és a definíciók nem felelnek meg a szakirodalmi leírásoknak. Az eseti döntések konzekvenciái mindenekelőtt szükségessé teszik kiemelni azt, hogy a cég könyvszerinti értéke nem azonos a piaci értékével. A számos értékforma mindegyike más-más értékösszeget jelenít meg. Nem mindegy, hogy például könyvszerinti értéket, vagyonegyeztetést, felszámolási értéket, likvidációs értéket, belső értéket, piaci értéket, részvényesi értéket, tulajdonosi értéket, vagy üzleti értéket kell meghatározni. A felsorolt értékformák különböző értékelési eljárás alkalmazását igényelhetik és eltérő összegű értéket határozhatnak meg. Az értékfogalmak és értékelési eljárások ismerete alapvető fontosságú, mert ennek hiánya aggályossá, megalapozatlanná és támadhatóvá teheti a szakértői véleményt. Ez pedig minden kétséget kizáróan a bíróság döntésének megnehezítését és a per elhúzódását eredményezheti.

„A perben eljáró elsőfokú bíróság a felek vagyonegyeztetéshez tartozó kft. üzletrészek forgalmi (piaci) értékének a megállapítása végett négy igazságügyi könyvszakértőt rendelt ki, mert az első három szakértő - a kirendelő végzésben foglaltak ellenére - nem az üzletrészek forgalmi (piaci) értékét, hanem azok könyv szerinti értékét állapította meg.”⁹

A szakértők több esetben hivatkoztak arra, hogy „[...] a forgalmi érték, a reális piaci érték, valamint a különféle értékelési fogalmak meghatározását illetően a vonatkozó szakirodalom nem egységes.”¹⁰ Ez a kijelentés nem felel meg a valóságnak, mert az elmúlt huszonöt évben

⁷ Bélyácz Iván: Befektetés-elmélet. Pécsi Tudományegyetem Kiadó (2001)

⁸ www.nyse.com New York Stock Exchange (NYSE)

⁹ Kúria Pfv.II.21.267/2008/9.

¹⁰ Kúria Pfv.II.21.820/2007/7.

az alapvető értékelési fogalmak a hazai és külföldi szakirodalmakban egységesen, egyértelműen és teljes körűen meghatározásra kerültek.

„Az ügyben nyolc szakértő járt el, és 12 szakvélemény készült. A szakértők eltérő módszereket alkalmaztak, hangsúlyozva: a cégérték megállapításának nincs általánosan elfogadott módszere.”¹¹ Az idézett megállapítás a szakirodalmak ismeretének hiányát jelzi, ugyanis a cégértékelés módszerei és az alkalmazható számítási eljárások a szakirodalmakban több ezer oldal terjedelemben egyértelműen leírásra kerültek.

Például az egyik törvényszéki eseti döntésben a bíróság megállapította, hogy [...] *„a bíróság sem 1. Szakértői Intézet, sem a ...2. Szakértői Intézet keretében eljáró könyvszakértő szakvéleményét sem találta alkalmasnak arra, hogy azok alapján a csereszerződésben érintett üzletrészek forgalmi értéke megállapítható legyen.”¹²*

Az eseti bírósági döntéseket elemezve látható, hogy a szakértők hiányos szakirodalmi ismereteiket elfedve azzal próbálnak érvelni *„hogy a cégértékelés során a fogalmakon lehet vitatkozni,”* ugyanis *„a szakirodalom nem egységes sem az értékelési eljárások, sem az alapvető értékfogalmak tekintetében”.* Az idézett kijelentésekkel ellentétben a fogalmakon nem érdemes vitatkozni, mert a szakirodalmak az alapvető értékfogalmakat (reális piaci érték, vállalat piaci értéke, felszámolási érték, üzleti érték, vagyonérték stb.) egyértelműen és egybehangzóan definiálják, ezért egy szakvéleményben kizárólag ezek alkalmazhatók.

2.1. Értékmérők – ár és érték

Először is az ár és az érték fogalma – annak ellenére, hogy mindkettő valamilyen pénzegységben van meghatározva – nem keverendő össze. Ez a két egymástól elkülönült fogalom már az ókorban is kitüntetett megkülönböztetést érdemelt. Bár az értékelés tényekre támaszkodik, mindamelllett a gazdasági érték egzakt módon nem vezethető le pusztán a tényekből. A piaci ár a piaci szereplők gazdasági megfontolásainak és egyedi preferenciáknak az eredménye, mely a kínálati és keresleti viszonyok pillanatnyi konszenzusát fejezi ki. *„A csere akkor igazságos, ha egyenértékek cserélnek gazdát. A termék iránti emberi szükséglet szabja meg a termék értékét.”¹³*

Másodsorban egy tranzakcióban kialakult piaci ár egy pillanatnyi piaci konszenzust tükröz, mely ár kínálati túlsúly esetén lehet értéken aluli, vagy keresleti túlsúly esetén érték feletti, vagy piaci egyensúlyi helyzetben az ár megegyezik a piaci értékkel. A piaci ár kialakulása a közgazdaság csökkenő határhaszon-elméletéből vezethető le. A piaci árat tehát a kereslet és kínálat kölcsönhatásaként a piac szabályzó mechanizmusa alakítja ki, a piaci, illetve bármely egyéb értékformát pedig különböző értékelési eljárások alkalmazásával szakértő számítja ki.

2.2. A piaci érték kitüntetett szerepe

Az érték kategóriákat említve számos értékformát lehet felsorolni, mint például használati érték, műszaki érték, bekerülési érték, felszámolási érték, árverési érték, befektetési érték, könyvszerinti érték stb. de amikor a PIACI ÉRTÉK fogalmához érkezünk, akkor egy merőben más, kitüntetett szerepben lévő értékformához jutottunk.

¹¹ BH2007. 421.

¹² Somogy Megyei Bíróság (anonim ügyszám)

¹³ Arisztotelész: Nikomakhoszi etika Helikon Kiadó 1971. (129. oldal)

Az Alkotmánybíróság a tulajdonhoz való jog lényeges tartalmát a tulajdon értékének biztosításában, azaz az értékgaranciában¹⁴ ragadta meg. Bármely korlátlanul forgalomképes dologon fennálló tulajdonjog különböző okokból történő megszűnésének egyenértékű ellentételezése kizárólag a piaci értéket megjelenítő összeg alapján történhet. Ugyanis a piaci értékhez a tulajdonjog elválaszthatatlanul kötődik, ahhoz annak szelvényjogai, köz és magánjogi korlátai fűződnek. Továbbá szorosan kapcsolódik hozzá a tulajdonjog közvetlen tárgya, azaz az egymásközi jogviszony is. A piaci érték tehát csak és kizárólag e kettős relációban értelmezhető. Egyetlen más értékformához sem kapcsolható a tulajdonjogi teljesség, csak és kizárólag a piaci értékhez. Az egy más dolog, hogy számos értékforma kapcsolódik a tulajdonjogi triászhoz, azok értéke a piaci értékből is levezethető. A piaci érték definíciója az Európai Értékelési Szabványokban¹⁵ világosan leírásra került, melyben minden szó különös jelentőséggel bír. Kiemelkedően fontos konzekvencia, hogy a tulajdonjog ellenértékének kizárólag a piaci érték tekinthető. A hazai értékelő gyakorlat és a jogirodalom a forgalmi érték kategóriát a piaci érték szinonimájaként értelmezi és használja.

2.3. Legfontosabb értékformák

Piaci (forgalmi) érték „[...] egységes vizont a bírói gyakorlat abban, hogy valamely ingatlan vagy más dolog, illetve szolgáltatás forgalmi értéke alatt azt a vételárat kell érteni, amely az adott ingatlan vagy más dolog, illetve szolgáltatás átruházása esetén a kereslet-kínálat alakulásától függően elérhető, illetve elérhető lenne.”¹⁶

A reális (valóságos) piaci értéket csaknem egyetemesen úgy határozzák meg, mint azt a pénzbeli vagy azzal egyenértékű eszközökben kifejezett árat, amelyért a tulajdon gazdát cserél a vásárolni kész vevő és az eladni kész eladó között, amennyiben a felek kellő információval rendelkeznek a vonatkozó tényekkel kapcsolatban, és egyikük sem cselekszik kényszer hatása alatt.¹⁷

Vállalkozás piaci értéke a működésbe befektetett részvénytőke piaci értékének és a kölcsöntőke piaci értékének az összege, amely hosszútávon megegyezik a várható jövőbeli pénzáramlások diszkontált értékével, vagyis az üzleti értékkel. Egy vállalat piaci értéke és diszkontált cash flow-ja között rendkívül erős korreláció van. A diszkontált pénzáramlásokon alapuló érték sokkal inkább megfelel a vállalat piaci értékének, mint bármely más mutatószám.¹⁸ A tőkepiac által determinált piaci ár hosszabb időszak átlagában megegyezik a diszkontált cash flow értékével.

Üzleti érték (belső érték) a jövőbeni pénzáramlások tőkekölséggel diszkontált jelenértékén alapuló, adott várakozások figyelembevételével, szakértő által számított érték, amely a piaci érték mozgás-centrumának tekinthető. Ebből következően nem mindig egyezik meg a piaci árral, és ezt alapvetően az információhiány okozza. (a piacnak, vagy a szakértőnek nincs kellő információja) De az eltérés csak rövidtávon létezik, hosszú távon megegyeznek.

¹⁴ 64/1993. (XII. 22.) számú AB. határozat

¹⁵ TEGoVA: European Valuation Standards 2003 FÜTI OMEGA Kiadványozási és Oktatási Kft. 2003 S4.06 – S4.30. (28-34. oldal)

¹⁶ EBH2001. 424., Pfv. II. 22. 969/1997/2., Pf. II. 25.352/2001/5., BH 1999/9/408.

¹⁷ Shannon Pratt: Üzletértékelés (12. oldal)

¹⁸ T. Copeland - T. Koller - J. Murrin: Vállalatértékelés Budapest Panem Könyvkiadó Kft. 1999. (61. 68. oldal)

Továbbműködési érték a vállalatot működésben lévő szervezetként, az alkotó elemek „élő” rendszereként tekinti és nem eszközök és kötelezettségek pusztá kollekciónaként. Értéke a jövőbeni pénzáramlások tőkeköltséggel diszkontált jelenértéke.¹⁹

Felszámolási érték adott időpontban az eszközök egyenként meghatározott piaci értékeinek az összege csökkentve a kötelezettségek összegével és a felszámolás költségével. A felszámolási érték tehát nem más, mint a vállalkozás vagyontárgyainak értékesítéséből várható pénzbevételek és a fennálló kötelezettségek különbsége, csökkentve a felszámolás költségével. A felszámolási érték nem határozható meg a számviteli nyilvántartások alapján, tekintve, hogy az eszközök értékelése nem könyvszerinti, hanem aktuális piaci értéken történik. Ha az értékesítésből befolyt összeg és az értékelés időpontja között hosszabb idő (több év) telik el, akkor a várható bevételeket diszkontálni kell az értékesítés kockázatának megfelelő rátával.

Könyvszerinti érték kissé rossz kifejezés, mivel egyáltalán semmiféle értékmércét nem képvisel. Nem is értékbecslési, hanem számviteli fogalom és csupán egy számbavételi összeg. Ennek megfelelően a mérleg eszköz, illetve forrás oldalán szereplő eszköz és kötelezettség különbségéből számítható. Könyvszerinti érték = eszközök – kötelezettségek – passzív elh. = saját tőke + céltartalék. Nem értékelés eredménye, tehát különösebb szakértelem nélkül a mérleg adatokból néhány alapvető matematikai művelettel közvetlenül meghatározható.

3. *A társasági üzletrész értékdimenziói a házastársi vagyoni perekben*

Több esetben tapasztalható, hogy a szakértő az eszközalapú vagyone érték és a jövedelemalapú hozamérték átlagaként határozta meg egy cég piaci értékét. A szakirodalmak szerint az eszközalapú értékeléssel felszámolási, míg a hozamalapú értékeléssel továbbműködésre alapozott piaci értéket lehet számítani. A két érték átlagolásának lehetőségét a Kúria (Legfelsőbb Bíróság) eseti döntései egyértelműen cáfolják. Az idézet szerint *„a vállalkozás reális és méltányos piaci értékét a szakértőnek az ún. továbbműködési érték és a felszámolási érték figyelembevételével, a két említett érték közül a magasabb értékkel egyezően kell meghatározni.”*²⁰

A fentebb idézett eseti döntésekkel összhangban nem lehetséges a két értékből ún. „középérték módszerrel” kombinált értéket meghatározni. Logikailag kizárt az átlagértéket figyelembe venni, mert lehetetlen az, hogy egy céget azonos időszakban felszámoljunk és működtetjük is. A két esemény egy időben kizárt, mert vagy felszámoljuk, vagy működtetjük, ezért egy adott időpontban az érték vagy eszközalapú felszámolási, vagy hozamalapú piaci érték, a két érték bármilyen kombinációja nem lehetséges.

A alábbi idézet egyértelműen eldönti a forgalmi érték, vagy könyvszerinti érték kérdését. *„A társaság tagját megillető részesedést a házastársi közös vagyone megosztása során nem a könyv szerinti, hanem a tényleges forgalmi értéken kell a vagyone mérlegbe beállítani. [...] a számviteli törvény szerint kimunkált könyv szerinti érték pedig nem is alkalmas arra, hogy akár a gazdálkodó szervezetek egymás közötti polgári jogi viszonyaiban, akár a házastársi közös vagyone megosztása során a házaspár közötti reális és méltányos elszámolás alapjául*

¹⁹ Bélyácz I. A vállalati pénzügyek alapjai Aula Kiadó Kft. 2007. (119. oldal)

²⁰ Kúria (L.B) Pf.II.25.352/2001/5.; Pfv.II.21.078/2008/8. Pfv. II.20.238/2010/6.

szolgáljon, miertis annak a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyára történő alkalmazása nem lehet indokolt."²¹(kiemelés tőlem)

3.1. Értékelési cél – értékelési eljárások – értékelési módszerek

Az értékelés célja lényegesen befolyásolja az értékelési folyamatot, többek között az értékelés módszerének megválasztását is. Mielőtt értékelni tudnánk egy vállalkozást, tudnunk kell, hogy milyen célból történik az értékelés. Különböző célok különböző értékhez és különböző értékelési módszerekhez vezetnek. Egy szállodát, egy atomerőművet, egy kenyérgyárat vagy egy tanácsadó céget nem biztos, hogy ugyanolyan módszerrel lehet értékelni.²²

A relatív, szorzószámos értékelés tőzsdén forgó vállalkozások esetén gyakran alkalmazott értékelési eljárás. A módszer a vállalatok jellemző mutatóinak összehasonlításán alapszik. Hazai viszonyok közt a vagyoni jogi perekben ritkán, kontroll módszerként csak abban az esetben alkalmazható, ha a cég jellemzőihez hasonló kínálati adatok az interneten elérhetők. Ebben az esetben a P/S (Price/Sales = Piaci (kínálati) ár/Árbevétel) szorzószám alkalmazható.

Vagyonjogi perekben előforduló igen fontos kérdés, hogy melyik értékelési eljárás alkalmazható, mely módszerrel lehetséges a társasági üzletrész piaci (forgalmi) értékét legpontosabban meghatározni? Álláspontom szerint a jogirodalom és az alább hivatkozott bírósági eseti döntések a szakirodalmakkal összhangban egyértelműen megválaszolják ezt a kérdést. A bírósági eseti döntések tanúsága szerint ennek ellenére a szakértők túlnyomó többsége a szakirodalmi leírásokat figyelmen kívül hagyva mellőzi a jogi állásfoglalásokat is.

Csüri Éva „A gazdasági jog egyes kérdései a házassági vagyonegyesítésben” című témakörrel összefüggésben kifejti, hogy *„Amennyiben a társaság tovább működik, jövedelemalapú (hozamalapú) értékelést szükséges elvégezni, amely nem más, mint a folyamatosan működő társaság értéke. Különösen alkalmas módszer ez akkor, amikor a házassági életközösség megszakadása és a szakértői vizsgálat között hosszabb (több éves) időtartam telik el, mivel a szükséges és általában csak tervezett adatok, ebben az esetben már beépültek a vizsgált évek mérlegbeszámolóinak tényleges adataiba, tehát már nem kell megtervezni.”*²³ Az alkalmazandó módszer tekintetében rendkívüli jelentőségű a fentebb idézett jogirodalmi hivatkozás. Ugyanis a házastársi vagyoni jogi perek döntő többségének az a sajátossága, hogy a szakértői vizsgálatra több év elmúltával kerül sor. A szakirodalom ezt ún. „ex-post” értékelésnek nevezi. Azaz rendelkezésre állnak az elmúlt évek számviteli adatai, melynek alapján jövedelemalapú, diszkontált cash flow módszerrel meghatározott értékelés eredményeként a lehető legpontosabb piaci érték számítható.

A Legfelsőbb Bíróság az EBH2001. 424. számú elvi határozatában és számos eseti döntésében rámutatott már arra, hogy a házastársi közös vagyonegyesítés során - a társaság működésének létszakaszában - a közös vagyonegyesítés értékének a meghatározása szempontjából az életközösség megszakadásakor állapotuk és a reális (tényleges, valós, méltányos) piaci értékük az irányadó.²⁴

²¹ EBH2001. 424., BH2006. 16.

²² T. Copeland - T. Koller - J. Murrin.: Vállalatértékelés (27. oldal)

²³ Nagy Andrea Az üzletrészek forgalmi értékének meghatározása a bírói gyakorlatban a házastársi közös vagyonegyesítés körében. Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXVI/2. (2008), (633. oldal)

²⁴ Kúria (Legfelsőbb Bíróság) Pfv.II.20.529/2010/11.; Pfv.II.22.191/2009/4.; Pfv.II.20.238/2010/6.

A Pfv.II.21.078/2008/8. számú eseti döntés indokolása 2. pontjának (4) bekezdése rámutat arra, hogy; „*a továbbműködési érték a folyamatosan működő vállalkozás jövedelemtermelő képességének, tehát a vállalkozástól várható pénzáramlások jelenértékének (diszkontált értékének), a felszámolási érték pedig a vállalkozás nettó eszközértékének, tehát az eszközei piaci ára kötelezettségeivel csökkentett értékének felel meg.*”

A fenti idézetek alapján nem lehet kétséges, hogy a piaci érték meghatározása során a tudomány aktuális állásának megfelelő és legalkalmasabb értékelési eljárás, illetve legpontosabb számítási módszer – akkor, amikor minden szükséges adat rendelkezésre áll – kizárólag a jövedelemalapú, diszkontált cash flow (DCF) módszer lehet.²⁵

A diszkontált cash-flow előnye, hogy független a számviteli elszámolási módszerektől, jövőorientált, nem egyetlen év adatain alapul, kezeli a vállalat olyan egyedi jellemzőit, mint a tőkeköltség, a kockázat, a szokásos és rendkívüli tételek és a vállalat tőkeáttétele, valamint számol a pénz időértékével is. Azért válhatott a DCF módszer a leggyakrabban használt eljárássá, mert ez az egyetlen olyan módszer, amely hibátlan elméleti alapokon nyugszik. A DCF módszer rugalmassága, jövőirányultsága, közgazdasági és matematikai megalapozottsága, illetve pozitív tesztelési eredményei miatt a leggyakoribb értékelési eljárás.

3.2. Vagyonértékelés – üzletértékelés

Előjáróban szükséges rögzíteni, hogy cégértékelés, vállalatértékelés alatt a piaci, vagy az üzleti illetve a felszámolási érték meghatározása értendő. A vagyonértékelés vagyonérték, illetve az üzletértékelés üzleti érték fogalmak az eseti döntésekben és a gyakorlatban gyakran előfordulnak, ezért szükséges e fogalmak definiálása. A hazai szakirodalomban az üzletértékelés - mint eljárás - a vagyonértékelésnél lényegesen bővebb, alapjaiban és módszereiben más jellegű, lényegesen bonyolultabb számítások elvégzését igényli. A két eljárás lényegesen különbözik egymástól, ugyanis a vagyonértékelés statikusan, míg az üzletértékelés a tényleges működés dinamikájában, azaz dinamikusan – az elmúlt évek fundamentumaira alapozott előrejelzési modellt építve – vizsgálja a céget. Ezért lényegesen pontosabb piaci értéket képes meghatározni, mert több év adatai alapján számításba veszi az értékváltozásokat és a pénz időértékét is. Működési létszakaszban levő vállalkozások esetén „*[...] az üzletértékelés során azt akarjuk megtudni, hogy a vállalatnak mennyi a piaci értéke. A vállalat megvásárlása során nem az eszközhalmazt (vagyon), hanem annak tartós jövedelemtermelő képességét szerezzük meg. Ezt a jövedelmet, pontosabban a jövőbeli pénzáramlást kell felmérni ahhoz, hogy megállapíthassuk, mennyit ér ma a vállalat. Ezt a módszert nevezzük üzletértékelésnek, az így kapott értéket üzleti értéknek.*”²⁶ *A tevékenység üzleti értéke megegyezik a várható jövőbeli pénzáramlások diszkontált értékével.*”²⁷

Egyértelműek a szakirodalmak és a jogi állásfoglalások abban is, hogy a piaci, illetve az üzleti értéket az eszközalapú vagyonértékelés módszerével nem lehetséges meghatározni. A vagyonértékelés módszere a vállalat folyamatos működésének és az immateriális

²⁵ Kúria (L.B) Pfv.II.25.352/2001/5.; Pfv.II.21.078/2008/8.; Pfv.II.21.820/2007/7.

²⁶ BKE Pénzügyi Intézetének Oktatói 1998. (438. oldal)

²⁷ T. Copeland - T. Koller - J. Murrin: Vállalatértékelés 168. oldal

vagyonelemek figyelmen kívül hagyása miatt nem alkalmas a humántőke közreműködése révén keletkező vállalatérték kimutatására és meghatározására.

Az értékelési célnak megfelelő módszer kiválasztása kapcsán Juhász Péter²⁸ megállapítja, hogy a számviteli alapú vagyonértékelés „*nem alkalmas a vállalat piaci, vagy üzleti értékének meghatározására. A folyamatos működési dinamizmust nem tükrözi vissza, ám jól használható fizetőképesség megállapításánál, a vállalat megítéléséhez egyfajta kiindulási alapként, illetve pénzügyi és adóügyi összehasonlítások, jelentések készítésénél, vagy akkor, ha nincs szó a vállalati tevékenység folytatásáról (végelszámolás, felszámolás), illetve a jövőről nagyon kevés és bizonytalan információval rendelkezünk*”

Az eszköz alapú vagyonértékelés többek között azért sem alkalmas a piaci érték meghatározására, mert „*az eszközök összessége rendszerint többet ér, mint az egyedi értékek összege. Ez a szinergia. A vállalati szinten elért szinergikus hatást azonban gyakorlatilag lehetetlen eszközszintre lebontani.*”²⁹

4. Az érték meghatározás időpontja

A vállalkozás értékelési időpontja vagy időpontjai az érték meghatározás szempontjából kulcsfontosságúak, mivel a változó körülmények két időpont között az értékek drámai változását eredményezhetik, továbbá az értékelési dátum közvetlenül befolyásolhatja az alkalmazható értékelési eljárást és az értékeléshez rendelkezésre álló adatok mennyiségére, illetve minőségére is hatással lehet. A vállalkozás különböző létszakaszai – alapítás – folyamatos működés – felszámolás különböző időpontokhoz köthető. Az érték meghatározás időpontja tekintetében az új Ptk. konkrétan és határozottan fogalmaz; „*A közös vagyomból a házastársat megillető hányadot a vagyonközösség megszűnésekor fennállt állapot és érték szerint kell megállapítani.*”³⁰

A Legfelsőbb Bíróság EBH2001. 424. számú elvi határozatának III. pontja szerint; „*A felek egymás közötti, belső jogviszonyára irányadó Csjt. 31. §-ának (2) és (3) bekezdése alkalmazásával összefüggésben egységes a bírói gyakorlat abban, hogy a házastársi közös vagyon megosztása során a közös vagyon körének és értékének a meghatározása szempontjából az életközösség megszűnésekor állapottuk és értékük az irányadó.*”

Csúri Éva szerint „*a közös vagyon megosztásakor érték alapulvétele indokolt akkor, ha a tag házastárs a társaságban semmiféle személyes tevékenységet nem végez, a társaság tevékenységének a nyereséges vagy veszteséges volta e tevékenységgel szükségképpen a felek tevékenységén és mulasztásán kívül álló okokra vezethető vissza.*” A vagyonközösséghez tartozó társaságbeli részesedés házastársak közötti megosztása során az adott gazdasági társaság életközösség megszűnésének időpontjában fennálló cégformájának és létszakaszának az alapulvételével kell meghatározni.³¹ „*A helyes elszámolási időpont megválasztása különösen fontos a vagyonértékű jogok értékének a megállapításakor.*”³²

²⁸ Juhász Péter „*Az üzleti és könyv szerinti érték eltérésének magyarázata – Vállalatok mérlegen kívüli tételeinek értékelési problémái*” című PhD értekezés 11-13. oldal

²⁹ U.o. 21. oldal

³⁰ Ptk. 4:60. § (1) bek.

³¹ Kúria (Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.22.191/2009/4.

³² Debreceni Ítéltábla Pf. III. 20.538/2008/7.

5. Az értékváltozások figyelembe vétele

A Legfelsőbb Bíróság 424. számú elvi határozata III. pontjának indokolása szerint „*az olyan értékváltozást (értéknövekedést vagy értékcsökkenést) azonban amely az életközösség megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időszakban - a felek valamelyikének a tevékenységére vagy mulasztására vissza nem vezethető okból - következett be, megfelelően figyelembe kell venni.*” Ezért például ingatlan esetében a megosztáskori, ingó és vagyoni értékű jogok esetében a vagyonközösség megszűnéskor értékveendő figyelembe. A Kúria eseti döntése³³ szerint azt az értékváltozást azonban, amely valamelyik házastárs tevékenységének vagy mulasztásának a következménye, kizárólag ennek a házastársnak a javára vagy terhére kell elszámolni. „*...helyes a másodfokú bíróságnak az az eljárása, hogy a volt házaspár közötti elszámolás alapjaként az üzletrészek életközösség megszűnés kori értékét vette figyelembe, és ezáltal az életközösség megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időszakban bekövetkezett értékcsökkenést az I. rendű alperes terhére értékelte.*”

A Legfelsőbb Bíróság fentebb idézett elvi határozatából egyértelműen következik, hogy a házastársi közös vagyon megosztása során a tag házastársat megillető értéknek a különválást követő változásai (növekedése vagy csökkenése) miatt nem érheti olyan előny, illetőleg olyan hátrány, amely többek között például a tag házastárs tevékenységére, felelőtlen gazdálkodására vagy mulasztására vezethető vissza. Az értékelési szakirodalmak ezt olyan módon definiálják, hogy a személyhez kötődő (negatív vagy pozitív) goodwill az értékelés során nem vehető figyelembe. A szakirodalmak szerint az értékelés során az vehető figyelembe, hogy a cégvezető minimum az általánosan elvárható gondosságnak megfelelően, azaz „*a rendes gazdálkodás szabályai szerint*” hozza meg döntéseit. A fentiekre tekintettel Csüri Éva szerint „*az életközösség megszűnés kori érték alapulvétele indokolt akkor, ha a tag házastárs a társaságban személyes tevékenységet végez, és a társaság tevékenységének a nyereséges vagy veszteséges volta e tevékenységgel szükségképpen vagy valószínűsíthetően összefüggésben áll.*”³⁴

„*A vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben bekövetkezett értékváltozást figyelembe kell venni, kivéve, ha az az egyik házastárs magatartásának az eredménye.*”³⁵ Amint az a 4. pontban részletesebben kifejtésre került a változó körülmények két időpont között az értékek drámai változását eredményezhetik. A vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben jelentős értékváltozás bármilyen okból bekövetkezhet. Gyakori eset, hogy az értékvesztés valamely házastárs tevékenységének az eredménye, például jelentős összegű indokolatlan költségek generálása, vagy a társaság eszközeinek áron alul történő értékesítése következett be.³⁶ A működési létszakaszban levő társaságok értékében bekövetkezett változások kizárólag a hozamalapú, több év konkrét számviteli adataira épülő DCF módszer alkalmazásával vehető figyelembe.

6. Szakértői kompetencia – kirendelési gyakorlat

A szakértelem tekintetében fontos kiemelni, hogy „*Ahhoz, hogy valaki szakértő legyen, kizárólag szaktudás szükséges. A kirendelés szempontjából közömbös hogy a szakértő honnan*

³³ Kúria (L.B) Pfv.II.22.191/2009/4. számú

³⁴ Csüri Éva: Értékpapírok és társasági részesedések a házassági vagyonegosztásban HVG-Orac Kft. Kiadó 2000 (340. oldal 2.3 pont (4) bekezdés)

³⁵ Ptk. 4:60. § (1) bekezdés

³⁶ Kúria (L.B) Pfv.II.22.191/2009/4.

szerezte az ismereteit, a kirendelő hatóság felelőssége és egyben mérlegelési jogköre, hogy a megfelelő szakértelemmel rendelkező személyt rendelje ki a szakvélemény elkészítésére. Egyetlen szakmai működési kritérium az, hogy a szakkérdésekre vonatkozó válaszokat ismerje, és az általa előadottakat, mint saját legjobb meggyőződését közölje a bírósággal.”³⁷ Többen, nagyon sokszor megfogalmazták már, – eddig eredménytelenül – hogy kizárólag olyan személyek adjanak szakvéleményt, akik magas szakértelemmel, szakmai tudással rendelkeznek, olyan szakértők, akik képesek határidőn belül színvonalas szakvélemény készítésére úgy, hogy ezzel érdemben segítsék az igazságszolgáltatás hatékony működését és a jogviták eldöntését. Az ombudsmani jelentés felhívja a figyelmet arra, hogy „[...] a szakértő kiválasztásánál a szakmai szempontok érvényesülése nem szorulhat háttérbe.”³⁸

Az un. „kompetencia rendelet”³⁹ nem egyedüli hiányosságának említhető, hogy a vagyonegyeztetés – benne a vállalkozásértékelés – szakterület létrehozásának igénye elkerülte a jogalkotó és a szakmai szervezetek figyelmét. Személyes tapasztalatom az, és a bevezetőben említett eseti döntések bizonyítják azt is – például egy ügyben nyolc szakértő és tizenkét szakvélemény, más ügyben négy szakértő, illetve tizenkét évig tartó vagyonegyeztetési per, vagy tárgy, marketing, gépjármű, könyvszakértők egyidejű kirendelése stb. – hogy igen kevés az olyan cégértékeléssel kapcsolatos vagyonegyeztetési per, ahol egyetlen szakértői vélemény alapján meg lehetett volna állapítani a tényállást. A jelenlegi kirendelési gyakorlat ellentétes lehet a Pp. 177. § (1) bekezdésével, mely kimondja, hogy „rendszerint egy szakértőt kell alkalmazni, több szakértőt csak különböző szakkérdések felmerülése esetében lehet kirendelni.” Rendkívül fontos kijelenteni, hogy a cég piaci (felszámolási, üzleti, méltányos reális, tényleges, valós stb.) értékének meghatározása nem különböző szakkérdés! Az Európai Értékelési Szabványoknak⁴⁰ és gyakorlatnak megfelelően – többek között ez egy komplex, speciális szakértelem sokaságát, széleskörű jogi és jelentős terjedelmű szakirodalmi ismereteket, rendszeres tőkepiaci elemzéseket igénylő szakterület! Azonos szakkérdésben több szakértő igénybevitelével szemben az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az igazságszolgáltatás igénybevitelét megkönnyítő eszközökről szóló jelentése⁴¹ az „egy szakértő elvét” fogalmazza meg.

A szakértői névjegyzék hiányosságai tekintetében nem kerülhető meg annak kijelentése sem, hogy a fontos információk hiánya miatt a bíróságok nem tudnak megfelelő szakértelemmel rendelkező szakértőt keresni és kirendelni. Ugyanis néhány eset kivételével könyvszakértő kerül kirendelésre, annak ellenére, hogy nem a könyvszerinti értéket, hanem a piaci értéket kell meghatározni. És ez minden tekintetben óriási különbség! Ráadásul a BH2006. 16. szerint is egy cég piaci értékének megállapítására a könyvszakértő csak kivételes esetben alkalmas. Nem hagyható az sem figyelmen kívül, hogy a könyvszakértők képesítési követelményei (könyvvizsgálói képesítés = felsőfokú végzettség + jogi, adózási, vezetési, 140 óra + közgazdasági-pénzügyi 60 óra és számvitel-könyvvizsgálat ismeretek 314 óra összesen 514 óra) nem írják elő a cégértékeléshez szükséges szakirodalmi ismeretek alapszintű

³⁷ Németh János – Kiss Daisy (szerk.) A polgári perrendtartás magyarázata Complex Kiadó Kft. Budapest 2007 (1000. oldal)

³⁸ Alapvető Jogok Biztos: AJB-7766/2013. számú jelentés (21. oldal)

³⁹ 9/2006. (II. 27.) IM rendelet

⁴⁰ TEGoVA European Valuation Standards 2003 (189-208. oldal)

⁴¹ Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (81) 7. számú Ajánlás az igazságszolgáltatás igénybevitelét megkönnyítő eszközökről 7. elv

elsajátítását sem. Az eseti döntésekben a névjegyzék hiányosságainak minden lehetséges negatív következménye jól nyomon követhető. Itt szükséges utalni arra, hogy az ombudsman az igazságügyi szakértői névjegyzékkel kapcsolatban megállapítja, hogy „.....a névjegyzék tartalma nem nyújt kellő információt a jogalkalmazó számára a megfelelő szakértő kiválasztásához, a tisztességes eljáráshoz való joggal összefüggésben visszásságot idéz elő és tart fenn.”⁴²

Egy igazságügyi könyvszakértő szaktekintély idézett mértékadó véleménye nagyon jól szemlélteti az eseti döntésekben tetten érhető szakértői működéssel kapcsolatos kompetencia körüli problémák súlyát és valóságát. „Azzal teljesen egyetértek, hogy az igazságügyi könyvszakértők nagyobbik része nem ismeri a vállalkozások piaci érték meghatározásának módszertanát..... csak utólag derül ki, hogy még a kérdést sem értette, és ezzel az igazságszolgáltatásnak idővesztést okoz, a szakértői testületet pedig lejáratja..... azt sem tudta pl. hogy mi a diszkontált cash flow módszer.” Felmerül a kérdés, hogy a könyvszakértőknek miért kellene ismernie a vállalkozások piaci érték-meghatározásának módszertanát és a diszkontált cash flow módszert? A vagyoni értékű jogok – mint például a társasági üzletrész – illetve az eszközök értékelésének ismerete az igazságügyi könyvszakértői tevékenység végzéséhez nem szükséges. A könyvvizsgálói tevékenységről szóló törvény⁴³ felsorolja a képzés főbb tanulmányi területeit és ebben nem szerepel semmilyen vállalatértékelési ismeret. A jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység felsorolása⁴⁴ és egyetlen más rendelkezés sem tartalmazza azt a komplex, szerteágazó tevékenységet, melynek eredményeként szakszerűen, a szakirodalomnak megfelelő módon meg lehet határozni egy vállalkozás piaci értékét. Amint már a bevezetőben említettem a vállalatértékelés módszereivel számított piaci érték meghatározásának bonyolult folyamatát a szakirodalom több ezer oldalon taglalja. Ha egy peres eljárásban kirendelt könyvszakértő szakirodalmi ismeretek nélkül próbálja a céget értékelni, az olyan, mintha könyvvizsgálói tevékenységét például a számviteli jogszabályok ismerete nélkül végezné.

A Kúria (Legfelsőbb Bíróság) számos eseti döntésben rámutatott arra, hogy a számviteli alapú vagyonértékelés nem alkalmas a vállalat piaci, vagy üzleti értékének meghatározására. A könyvvizsgálói tevékenységről szóló törvény 3. § (2) bekezdésének a) pontja – *a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységen kívül egyéb szakmai szolgáltatásként a bejegyzett könyvvizsgáló jogosult a gazdálkodó működésének átvilágítására, értékelésére* – sem alapozhatja meg a cég piaci érték szempontú értékelését. A 3. § (2) bekezdés a) pontja egyértelmű, az átvilágítás, értékelés szavakat kizárólag együtt lehet értelmezni. Csak és kizárólag a cég működésének átvilágításáról és működésének számviteli szempontú értékeléséről van szó. Különböző érdekek mentén nem lehet belemagyarázni és nem kellene beleerőltetni egy vállalkozás piaci érték meghatározására való képességet és alkalmasságot. Az meg mégiscsak abszurd lenne, ha a könyvszakértőknek szakismeret nélkül a társasági üzletrész, mint vagyoni értékű jog értékelésére a törvény jogosultságot engedélyezne. Egy vállalkozás jelentős anyagi és humán tőkebefektetést igényel. Vagyonjogi perben kirendelt szakértőnek nem lehetséges szakismeret nélkül értékelni esetenként több milliárd forint piaci értéket képviselő céget. Nem lehet az örökjáradék képletével (cégérték = éves nettó hozam /

⁴² AJB. 7766/2013. számú jelentésének 19. oldal

⁴³ 2007. évi LXXV törvény 90. §-a

⁴⁴ u.o. 3. §-a

tőkésítési ráta) egy egyszerű osztással piaci értéket számítani, ahogyan az az eseti döntések túlnyomó többségében látható, mert ezzel legfeljebb csak a nagyságrend határozható meg.

A szakértői kompetencia tekintetében mindenekelőtt abból az eseti döntésekben egyértelműen megfogalmazott utalásból célszerű kiindulni, mely szerint „*A társaság tagját megillető részesedést a házastársi közös vagyonegosztása során nem a könyv szerinti, hanem a tényleges forgalmi értéken kell a vagyonegyszerűbe beállítani. [...] a számviteli törvény szerint kimunkált könyv szerinti érték pedig nem is alkalmas arra, hogy akár a gazdálkodó szervezetek egymás közötti polgári jogi viszonyaiban, akár a házastársi közös vagyonegosztása során a házastársak közötti reális és méltányos elszámolás alapjául szolgáljon, miéltis annak a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyára történő alkalmazása nem lehet indokolt.*⁴⁵ Számos jogesetben benne van, és még sem lehet eléggé hangsúlyozni, nem könyvszerinti, hanem forgalmi értéket kell a szakértőnek meghatározni! Amennyiben pedig a cég a felszámolás létszakaszában van, akkor sem könyvszerinti, hanem felszámolási értéket (ez is az eszközök egyenként felmért piaci értékének összege) szükséges meghatározni.⁴⁶

Az alábbi idézetekben a Legfelsőbb Bíróság által a 2006. évi BH-ban 16. sz. alatt közzétett eseti határozatára hivatkozom, mely szerint „*Az egyik házastársat, mint a betéti társaság tagját megillető részesedést a házastársi közös vagyonegosztása során nem a könyv szerinti, hanem a tényleges forgalmi értéken kell a vagyonegyszerűbe beállítani. Ennek megállapításához a könyvszakértő kirendelése mellett további bizonyítás lefolytatására lehet szükség*”

„*A könyvszakértő kirendelését ugyanis nem a társasági vagyonegyszerű teljes értékének, hanem egyrészt a társasági vagyonegyszerű teljes körének, másrészt az olyan vagyontárgyak könyv szerinti értékének a megállapítása teszi szükségessé, amelyek vonatkozásában a forgalmi értéken történő elszámolás nem kerülhet szóba. (Ilyennek minősülhetnek - egyebek mellett - az árukészletek, a félkész, illetve késztermékek, valamint a behajthatatlan, kétes vagy vitás követelések, illetve tartozások is.) [...] A könyvszakértői vélemény minden esetben alkalmas a társasági vagyonegyszerű körének, és kivételes esetben a forgalmi értéknek a megállapítására is.*

A „*társasági vagyonegyszerű teljes körének*” megállapítására semmi szükség könyvszakértői vélemény beszerzésére, mert a mérlegen kívül tételek, mint például az immateriális eszközök nagy része – védjegyek, szabadalmak, humántőke-tudástőke, ügyféltőke, márkanevek, működési szinergia stb. – kivételével ott van a mérlegen felsorolva. Szakismeret nélkül könyvszakértő nem is tudja az itt felsorolt immateriális javakat még beazonosítani sem, nemhogy értéküket meghatározni, mert ehhez speciális szakértelem szükséges.

Az eseti határozat fentebbi idézete szerint a könyvszakértői vélemény kivételes esetben alkalmas a (társaság) forgalmi értéknek a megállapítására is. Mely lehet ez a kivételes eset? Véleményem szerint a könyvszakértő – ugyanúgy, mint bárki más – kizárólag akkor lehet alkalmas a cég piaci értékének meghatározására, ha a tudomány aktuális állását tükröző korszerű szaktudással rendelkezik, ismeri a jelentős terjedelmű mértékadó szakirodalmakat,

⁴⁵ EBH2001. 424.

⁴⁶ BH 2007/373., Pfv.II.22.276/2006/4.

illetve a kapcsolódó joganyagokat, tőkepiaci elemzői gyakorlattal is rendelkezik és információ-technológiai alkalmazásokra is képes.

Nem mellőzhető azonban a valós forgalmi érték tisztázása abban az esetben, ha a társaság vagyonához jelentős értékű befektetett eszközök: immateriális javak, tárgyi eszközök (ingatlanok, műszaki berendezések, gépek, járművek stb.), befektetett pénzügyi eszközök (részeselek, értékpapírok stb.) és olyan egyéb vagyontárgyak is tartoznak, amelyek forgalmi értéke nyilvánvalóan lényegesen eltér a könyv szerinti értéküktől.⁴⁷

A jogesetkből idézett részek számos kérdés felvetését indokolják. Miért szükséges könyvszakértő által megállapítani a társasági vagyon körét? Mi lehet a köre a társasági vagyonnak és ehhez miért csak a könyvszakértő ért? Mely lehet az eseti döntésben említett kivételes eset? Ha nem könyvszerinti értéket, hanem piaci értéket kell meghatározni, akkor miért könyvszakértő kirendelése lehet indokolt? Ha vannak, márpedig nehezen képzelhető el olyan cég, amelynek ne lennének immateriális javai, akkor ezeket ki, és milyen képesítéssel fogja értékelni? Például a humántőke, a márkanév, a belépési korlátokat felállító és versenyelőnyöket biztosító jogszabályok, vagy a komparatív előnyök megléte jelentős immateriális vagyon, de mérlegen kívüli tételek, ennek ellenére fontos értékmérő tényezők.

A jelenlegi kirendelési gyakorlat⁴⁸ – minden bizonnyal kényszerűség okán – például könyv, ingatlan, tárgy, jármű stb. szakértők által a vagyonelemek egyenként felmért értékének összegzésével igyekszik a vállalkozás forgalmi értékét azonosítani. De hát ez a felszámolási értékkel azonos és nem a piaci értékkel! A szakirodalmak szerint ugyanis a vállalat piaci értékét kizárólag a jövedelemtermelő képessége, azaz általa a jövőben biztosított szabad pénzáram jelenértéke határozza meg. A több különböző kompetenciával rendelkező szakértők együttes kirendelésére való törekvés nem veszi figyelembe, hogy a vállalat nem egyszerű vagyonhalmaz, a vállalat sokkal több, mint a működéséhez felhalmozott eszközök összessége. Ennek legfőbb oka az, hogy a vállalkozás jövedelemtermelő képességgel rendelkezik. Működési létszakaszban lévő vállalatok esetében a mérlegben jelenlévő eszközök összessége – nem említve a mérlegen kívüli tételek értékét – minden esetben többet ér, mint az egyedi piaci értékek összege. A vagyonelemek egymás teljesítményét (jövedelemtermelő képességét) növelő kölcsönhatása révén, többnyire összefüggő rendszert alkotnak, ez az ún. szinergiahatás, mely működő vállalkozás esetében minden esetben gazdasági törvényszerűség. A vállalati szinten elért szinergiahatást azonban gyakorlatilag lehetetlen eszközsintre lebontani. Tehát bármilyen működő vállalkozást kizárt eszközeire lebontva különböző szakértők által értékelni, majd a részértékek összegzésével kialakított értékre nem lehetséges azt állítani, hogy ez a cég piaci értéke, mert ez a felszámolási érték (lásd 2.3 pont felszámolási érték definícióját).

Összegzés

A szerzőnek a tanulmány megírásával és közreadásával az volt a célja, hogy az elemzett bírósági eseti döntésekben érzékelhető szakértői közreműködés hiányosságai kapcsán felhívja a téma iránt érdeklődők figyelmét a vállalatértékeléssel foglalkozó szakirodalom ismeretének jelentőségére. Az említett cél érdekében a jogesetek elemzése során szerzett tapasztalatok

⁴⁷ Csúri Éva: Cégvagyon - Házastársi vagyon, Hírtőzsde Holding - Cégvezetés 2003. évi 10. szám

⁴⁸ BH2007. 421., BH2006. 16.

alapján a tanulmány mindenekelőtt törekszik közreadni az alapvető vállalatértékelési alapfogalmakat, összefoglalni a szakirodalomban általánosan elfogadott és alkalmazott legfontosabb értékformák definícióit és vázolni az alkalmazható értékelési módszereket. A tanulmány elméleti háttérét egyrészt az elmúlt tíz év során különböző egyetemeken szerzett vagyonértékelői ismeretek, másrészt vagyoni jogi perekben és magánmegbízás alapján készült vállalatértékelési szakvélemények elkészítésének tapasztalatai adják.

A tanulmány azzal az igénnyel készült, hogy hasznos információkkal szolgáljon a társasági üzletrész, mint vagyoni értékű jog értékelésével foglalkozó szakértők számára, valamint segítséget nyújtson a vagyoni jogi pereket tárgyaló bírák részére is. Az áttekintett jogesetek az itt leírt konzekvenciákon túl még számos – itt nem említett – probléma elemzését és megvitatását igényelné, melyre a téma iránt érdeklődők számára mindenképpen érdemes lenne valamilyen formában lehetőséget és alkalmat teremteni.

A gazdasági társaságbeli részesedés a társaság bármely létszakában jelentős vagyoni értéket képvisel és ennek a vagyoni értékű jognak az érték meghatározása a szakértő speciális szakértelmét igényli. Az egyes szakterületeken működő igazságügyi szakértők megítélése az általuk végzett munka minőségén keresztül történik, ezért egy-egy vagyoni jogi perben a magas színvonalú, szakirodalomra alapozott, szakszerű szakértői közreműködés kiemelkedő jelentőségű. A tanulmány az eseti döntésekben előforduló értékformákat gyűjtötte össze, mely legfontosabb fogalmak minden mértékadó szakirodalomban egységesen definiálásra kerültek. Ha ezeket minden szakértő ebben a formában értelmezné és használná, akkor nem fordulhatna elő az, hogy *„az első három szakértő – a kirendelő végzésben foglaltak ellenére – nem az üzletrészek forgalmi (piaci) értékét, hanem azok könyv szerinti értékét állapította meg.”*

Az értékelési módszer helyes megválasztása tekintetében felmerült igen fontos kérdésre – hogy melyik értékelési eljárással lehet a vagyoni jogi perekben a társasági üzletrész piaci értékét legpontosabban meghatározni – a válasz egyértelműen csakis az lehet, hogy működési létszakaszban lévő vállalkozás esetében, hazai viszonylatban, ha a szükséges adatok (az értékelés időpontját megelőző három-öt év számviteli adatai kellenek) rendelkezésre állnak, akkor kizárólag a jövedelemalapú, diszkontált cash flow módszer alkalmas. Szakirodalmi ismeret nélkül az eljárás gyakorlati alkalmazása nem lehetséges, és az is bizonyos, hogy annak a hat-hétezer oldalnyi ismeretanyagának az elsajátítása azonban hosszú évek szisztematikus munkáját követeli meg.

A kompetencia vonatkozásában azt szükséges kiemelni, hogy a vállalat értékformáinak – legyen az például piaci, felszámolási vagy bármely érték – meghatározása, illetve *„a társasági vagyon teljes körének megállapítása”* nem különböző szakkérdés. Mivel a működő vállalkozás alkotó elemeit összefüggő, egymással kölcsönhatásban lévő egységként kell értelmezni, ezért azt értékelni is annak összességében kell, az eszközök „darabonkénti” értékeinek összegével piaci értéket nem lehet meghatározni. A legösszetettebb feladatot a vállalkozás piaci értékének meghatározása jelenti, a felszámolási érték kiszámítása lényegesen egyszerűbb értékelési eljárásokkal lehetséges. *„[...] érdemi döntésre kiható eljárási szabályt sért a bíróság, ha többirányú speciális szakismeretet igénylő jelentős tény*

*megállapításához vagy megítéléséhez olyan szakértőt vesz igénybe, aki képesítésénél fogva csak az egyik szakterületen rendelkezik megfelelő szakismerettel”*⁴⁹

Amint az 1. pontban említésre került, a vállalatértékelés multidiszciplináris, speciális szakismeretet igénylő szakterület. Ez azt is jelenti, – és az eseti döntések elemzése alátámasztja ezt a véleményt – hogy a könyvszakértő számviteli ismeretei nem elégségesek a vállalkozás piaci, vagy felszámolási értékének kiszámításához. Továbbá az is bizonyos, hogy a több tudományterületet érintő, speciális ismereteket igénylő képzettséget nem lehetséges egyetlen szervezett oktatási forma által sem elsajátítani. Nehezen képzelhető el az, hogy bármilyen szervezett formában zajló képzés cégértékeléssel kapcsolatos tananyaga például a vagyonmegosztási perekkel összefüggő esetjog, vagy elvi határozatok ismeretét írja elő. Az információs társadalmakban a korszerű, multidiszciplináris szaktudáshoz való gyors hozzájutás kizárólag az infokommunikációs eszközökkel biztosítható. Ezen eszközök fejlesztése révén folyamatosan nő az egyéni úton (autodidakta módon) megszerezhető ismeret, illetve információ mennyisége, és javul annak formai és tartalmi minősége is. Nem lehet kétséges, hogy napjainkra az internet a legnagyobb és leghatékonyabb tudásbázissá vált a világon.

Nem vitatható az sem, ahhoz hogy valaki igazságügyi szakértő legyen, a lehető legmagasabb szintű szaktudással kell rendelkeznie, illetve a lehető legfrissebb ismeretek gyors elsajátításának képességével és lehetőségével is rendelkeznie kell. A polgári perrendtartás magyarázata szerint „[...] Ahhoz, hogy valaki szakértő legyen, kizárólag szaktudás szükséges. Az, hogy a szakértő honnan szerezte az ismereteit, közömbös. Egyetlen szakmai működési kritérium az, hogy a szakkérdésekre vonatkozó válaszokat ismerje.”⁵⁰ A jelenlegi képesítési feltételeket előíró miniszteri rendelet az előzőekben kifejtettektől fényévnyi távolságra leledzik, előidézve ezzel mindazt, amit az ombudsmani jelentés a szakértői kompetenciák, képzettségi feltételek és a névjegyzék tartalmát illetően megjegyzett.

Az pedig, hogy a jelenlegi igazságügyi névjegyzékben nem szerepelnek azok a szakértők, akik a vállalatértékelés területén megfelelő komplex szakértelemmel és gyakorlati tapasztalatokkal (azaz kompetenciával) rendelkeznek – az elemzett jogesetektől láthatóan – a bíróság döntését nehezíti meg és a perek elhúzódását idézheti elő. Az ombudsmani jelentés a vizsgálat érdeme tekintetében megállapítja, hogy „az eljárások elhúzódását sok esetben a nem megfelelő szakértő kiválasztása, esetleg a kompetens szakértő hiánya okozza/okozhatja.”⁵¹ Továbbá, az OBH elnökének felkérésére készült Pécsi Törvényszék elnökének összefoglaló jelentése szerint „az igazságügyi szakértői véleményadás jogszabályi környezete és működésének gyakorlata nem segíti az igazságszolgáltatás időszerű működését, az nagymértékben hozzájárul az ügyek elhúzódásához.”

Az igazságügyi szakértői névjegyzék tekintetében összegzésként azt szükséges kiemelni, hogy a névjegyzékben az összes olyan információ rögzítésére szükség lenne, amelyek a kirendelő szerveket maximálisan tájékoztatják és segítik egy-egy ügyben a legalkalmasabb és

⁴⁹ BH2006. 161.

⁵⁰ A polgári perrendtartás magyarázata (1000. oldal)

⁵¹ Az Alapvető Jogok Biztosának Jelentése az AJB-7766/2013. számú ügyben (2. oldal)

legképzettebb szakértő kiválasztásában. A polgári perrendtartási szabályok minden esetben megkövetelik a szakértői vélemények fogyatékoságainak teljes körű kiküszöbölését és az egzakt szakértői válaszok rendelkezésre állását. Mindezekből adódóan a komplex, speciális ismereteket megkövetelő szakértői bizonyítás során szükségszerűen előtérbe kerülhetnek azok a szakvélemények, melyek világos módszertan mellett, egzakt, szakirodalomra alapozott és kategorikus véleményt adnak. Az ma már minden érintett fél (kamara, bíróságok, ügyészségek, kormányhivatalok, szakértők stb.) előtt ismeretes, hogy a megfelelő szakértelemmel rendelkező szakértő kiválasztásához a jelenlegi szakértő névjegyzék információ tartalma minden szempontból alkalmatlan. A jelenlegi állapot pedig adatvédelmi és személyiségjogi védelemmel aligha magyarázható és nem indokolható, hiszen a szakértőnek is az lenne az érdeke, hogy szaktudásáról minél több releváns adat megismerhető legyen. A névjegyzék hiányosságainak taglalása túlmutatna e tanulmány keretein, de azt mindenképpen szükséges megjegyezni, hogy legalább például az iskolai végzettség, a képesítések, a személyi minősítések, a szakterületen belül különösen gyakorlott részterületek feltüntetésére mindenképpen szükséges lenne.

A Kúria Polgári Kollégium joggyakorlat-elemző csoportja a bevezetőben említett véleményében megállapította, hogy az előforduló hatályon kívül helyezési okok között aránytalanul magas a szakértői bizonyítással összefüggő esetek száma. Az alapvető jogok biztosának vizsgálata több esetben megállapította és nyomatékosan felhívta a figyelmet arra, hogy egyes szakértői tevékenység képesítési feltételeinek jogi szabályozása a jogbiztonság követelményének érvényesülését veszélyezteti. Az elmúlt hét évben több jogszabály módosítási javaslatot juttattam el a jogalkotónak (KIM), de többségüket a minisztérium válasza sem méltatta. Többek között javasoltam, hogy a polgári perrendtartásról szóló törvény 177. § (1) bekezdésével összhangban, illetve az európai gyakorlatnak megfelelően a vagyonértékeléssel, azaz a különböző vagyonelemek érték meghatározásával kapcsolatos összes igazságügyi szakértői tevékenységet (ingatlan, termőföld, gép- berendezés- eszköz, cégértékelés, vagyonértékű jogok stb.) és kompetenciát a jogalkotó külön szakterületként „Igazságügyi vagyonértékelés” címszó alatt átfogóan, és egységesen szabályozza. Több szakértő társammal egyetemben, számtalan alkalommal kifogásoltuk az ún. „kompetencia rendeletet”, mely gátolja az igazságügyi szakértés pozitív megítélését és sokszori módosítása (eddig 229 módosítás) használatát egyre nehezebbé tette. A képesítést előíró jelenlegi jogszabály egyes szakterületeken – az ombudsmani jelentés megállapításai szerint is – az utánpótlást jelentő fiatal, felkészült, szakirányú diplomával rendelkező szakértőket zárt ki egyes szakterületekről, ugyanakkor kevésbé felkészült személyek számára biztosított igazságügyi szakértői jogosultságokat.

Az alapvető jogok biztosának jelentéséből idézett részletek, illetve a Kúria Polgári Kollégium fentiekben idézett összefoglaló véleménye mindenképpen arra ösztönözheti az ügyben érintett szervezeteket – mindenekelőtt a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamarát – és az ügy iránt elkötelezett szakértőket, hogy a fentiekben taglalt szakértői működés szakmai és jogszabályi hiányosságait előidéző okok megszüntetésére mielőbb hatékony javaslatokat dolgozzanak ki és juttassanak el a jogalkotó számára. Az ombudsmani jelentés szerint *„az igazságügyi szakértői tevékenység átfogó, komplex szemléletmódú vizsgálata és annak megújítása*

*szükséges, többek között abból a célból, hogy a bírósági eljárások időszerű befejezése biztosítható legyen.”*⁵²

Bizonyos, hogy a vagyoni jogi viszonyok új Kódexben történő szabályozása megköveteli az igazságügyi szakértői tevékenység szabályozásának megújítását is. Az sem lehet kétséges, hogy az igazságügyi szakértői tevékenység átfogó, komplex szemléletű, újraszabályozása növelheti a jogbiztonságot, erősítheti az igazságügyi szakértői tevékenységbe vetett meginogni látszó közbizalmat és nem utolsó sorban megkönnyítené a jogalkalmazók és jogkereső állampolgárok eligazodását is. Ezúttal talán lehet bízni abban, hogy a jogszabályi környezet megújítási folyamatából a szakterület felkészült képviselői nem maradnak ki.

Csirmaz László
vagyonértékelő
www.igszakerto.com
(Debreceni Igazságügyi Szakértői Kamara)

⁵² Az Alapvető jogok Biztosának Jelentése az AJB-7766/2013. számú ügyben (16. oldal)